

Afganistan'da Çocuk Olmak; Hukuki Boyutlarıyla Çocuğun Değeri

Being a Child in Afghanistan; The Value of the Child in Its Legal Dimensions

Elif Tiryaki¹, Fatma Güdücü Tfekci²

z

Afganistan'da uzun yıllar süren i karışıklıkların sonuçları en çok çocuklar üzerinde etkisini göstermektedir. Günümüzde Afganistan'da yaklaşık 10 milyon çocuğun yardıma muhtaç olduğu belirtilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Afganistan'da ocuk olmak, çocuğun değerini bilmek ve ocuk haklarının korunmasını sağlamak için fiziksel, psikolojik ve sosyokültürel olarak gerekli ortamın sağlaması ve sürdürülmesi oldukça zor görünmektedir. ocuk Hakları Beyannamesi'nde belirtildiği gibi bedensel ve zihinsel olarak olgunlaşmamış olması nedeniyle çocuğun doğumdan önce olduğu kadar doğumdan sonra da uygun yasal koruma dahil olmak üzere özel güvencelere ve bakıma ihtiyacı olduğunu bütün dünya ülkelerinin unutmaması gerekmektedir. Afganistan Hkmeti 1994 yılında ocuk Hakları Sözleşmesi'ni onaylamıştır. Ancak Afganistan'da hala milyonlarca ocuk hayatta kalma, korunma, sağlık, öğrenme, oynama, katılım, büyüme ve tam potansiyellerine ulaşma hakları dahil olmak üzere temel haklarından hl yoksun kalmaktadır. Bu yüzden bu derlemede Afganistan'da ocuğa ve ocuk haklarına verilen değer ile çocukların içinde buldukları yaşam koşulları incelenmiş olup çocuğun ve ocuk haklarının ne kadar korunduğunu gstermek amalanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, ocuk, değer, hak, hukuk

Abstract

The results of the internal turmoil that lasted for many years in Afghanistan show the effects on children the most. It states that approximately 10 million children in Afghanistan today are in need of help. From this point of view, it seems very difficult to provide and maintain the necessary physical, psychological and sociocultural environment in Afghanistan to be a child, to know the value of the child and to ensure the protection of children's rights. All countries of the world should not forget that the child, as stated in the Declaration of the Rights of the Child, due to his/her physical and mental immaturity, needs special safeguards and care, including appropriate legal protection, both before and after birth. The Government of Afghanistan ratified the Convention on the Rights of the Child in 1994. Yet millions of children in Afghanistan are still deprived of their basic rights, including the right to survival, protection, health, learning, play, participation, growth and reaching their full potential. Therefore, in this review, the value given to children and children's rights in Afghanistan and the living conditions of children are examined and it is aimed to show how much the child and children's rights are protected.

Keywords: Afghanistan, child, law, right, value

¹**Sorumlu Yazar,** ğretim Görevlisi, Artvin oruh Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Artvin/Türkiye, E-mail: elfbodur@artvin.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2152-7437

²Profesr Doktor, Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Erzurum/Türkiye, ORCID: 000-0002-2419-4845
Geliş Tarihi: 21 Temmuz 2023, Kabul Tarihi: 22 Kasım 2023, Yayınlanma Tarihi: 25 Aralık 2023

Giriş

Çocukların uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış olan haklarının, olağanüstü durumlar sebebiyle kesintiye uğramaması gerekmektedir. Aksine bu süreçte çocukların temel gereksinimlerinin karşılanması, korunması ve eğitimi gibi konular daha da önem kazanacağından çocuk hakları üzerinde daha çok durulmalıdır.¹ Afganistan'da uzun yıllar süren iç karışıklıkların sonuçları en çok çocuklar üzerinde etkisini göstermektedir.² Çocukların silahlı gruplar tarafından kullanılmasının yanı sıra sadece 2022 yılında 550 çocuğun çıkan çatışmalar sebebiyle hayatını kaybettiği 1400'den fazla çocuğun ise yaralandığı rapor edilmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations Children's Fund-UNICEF), günümüzde Afganistan'da yaklaşık 10 milyon çocuğun yardıma muhtaç olduğunu belirtmektedir. Afganistan'daki çocukların karşı karşıya kaldığı bu tablo oldukça olumsuz bir süreci bizlere göstermektedir.³

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) yaşam kalitesini; bireyin bağlam içinde bulunduğu konumu hakkındaki algısı, yaşadıkları ve ilişki içinde oldukları kültür ve değer sistemlerinin amaçlarına, beklentilerine, standartlarına göre fiziksel, sosyal, duygusal ve çevresel olarak en iyi durumun sağlanması olarak tanımlamıştır. Çocuklukta yaşam kalitesine bu tanıma ek olarak esenlik eklenmiştir. Çünkü çocuğun mutluluğu, güvenliği ve içinde bulunduğu yaşam koşulları oldukça önemlidir⁴. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde, herkesin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi vb. hiçbir ayırım gözetilmeksizin burada belirtilen tüm hak ve özgürlüklerden yararlanabileceği kabul edilmiştir.^{5,6} Birleşmiş Milletler, çocuğun özel bakım ve korunma hakkı olduğunu ilan edilerek, ulusal ve uluslararası düzeyde sosyal köken, mülkiyet, doğum yeri ve statü gözetmeksizin ailenin temel unsuru olduğuna ikna olarak tüm üyelerini çocukların büyümesi ve esenliği için sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁵

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşam sürmeye tam olarak hazırlanması ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nde ilan edilen barış, haysiyet, hoşgörü, özgürlük ve eşitlik ruhu içinde yetiştirilmesi önemli konular olarak belirlenmiştir.⁶ Kamusal veya özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar ve yasama organları tarafından yürütülen ve çocukları ilgilendiren tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararı birincil düşünce olmalıdır.⁷ Bu açıdan bakıldığında Afganistan'da çocuk olmak, çocuğun değerini bilmek ve çocuk haklarının korunmasını sağlamak için fiziksel, psikolojik, sosyal ve kültürel olarak gerekli ortamın sağlanması ve sürdürülmesi oldukça zor görünmektedir.^{3,6,7} Çocuğun bedensel ve zihinsel olarak olgunlaşmamış olması nedeniyle doğumdan önce olduğu kadar doğumdan sonra da uygun yasal koruma ve özel güvencelerinin sağlanması

gerekmektedir.⁷ UNICEF'in (2023) verilerine göre Afganistan'da beş yaş altındaki 3,2 milyon çocuk açlıkla savaşırken bu çocukların yaklaşık 1 milyonu da ölüm tehlikesi yaşamaktadır.³ ülkedeki insani kriz giderek derinleşmektedir. Sağlık, beslenme ve temizlik koşullarının yetersizliği çocukların normal büyüme gelişme süreçlerini olumsuz etkilemektedir.^{2,6} Bu derlemede Afganistan'da çocuğa ve çocuk haklarına verilen değer ile çocukların içinde buldukları yaşam koşulları incelenmiş olup çocuğun ve çocuk haklarının ne kadar korunduğunu ve uygulandığını gözler önüne sermek amaçlanmıştır.

Afganistan'da Çocuğa Verilen Değer

Afganistan'daki son 40 yılda çatışmalar ölümlere, yaralanmalara ve milyonlarca kişinin yerinden edilmesine neden olmuştur. Savaşın yol açtığı zayiata ilişkin düzenli yayınlanan raporlar olmasına rağmen, savaşın uzun vadeli psiko-sosyal sonuçları, bireylerin özellikle de çocukların ve ebeveynlerin bu süreçten tam olarak ne ölçüde etkilendiğine ilişkin raporlar göz ardı edilmektedir.⁸ UNICEF, ülkelerinden ayrılmak zorunda bırakılmış ailelere yönelik, özellikle çocuklar ve kadınlar için hayat kurtarıcı olan beslenme, sağlık ve temiz su hizmetlerini kapsayan programlar geliştirmektedir. Ancak bu programlar da durumun düzeltilmesinde yeterli olmamaktadır.^{2,3} Olumsuz koşulların yanı sıra son yıllarda artan şiddet Afgan çocukların umutlarını söndürmeye başlamıştır.³

Ülkede yoksulluk, yerinden edilme, olumsuz normlar ve temel hizmetlere sınırlı erişim gibi altta yatan zorluklar giderek arttırmış ve derinleştirmiştir. Böyle bir ortamda çocukların büyümesi, okula gitmesi, beceriler öğrenmesi ve kendileri için bir gelecek inşa etmesi mümkün görünmemektedir.^{2,3} Bu olumsuz koşulların yanı sıra ülkede erkek çocukların kız çocukları ile aynı statüde olmadığı görünmektedir. Hatta kız çocuğuna sahip olmayı aileler utanç duyulacak bir durum olarak görebilmektedirler. Kadın, aile ve soyun devamını sağlamak için kesinlikle erkek çocuğu dünyaya getirmelidir.⁸ Kız çocuklarının okula gitmesi, tedavi görmek amacıyla hastaneye götürülmesi, sivil toplum kuruluşlarına katılması, çalışması ve hatta babası ya da eşi izin vermeden dışarı bile çıkması yasaklanmıştır.^{2,3} Bu yüzden kız çocukları namus cinayetleri, aile içi taciz ve cinsel istismar dahil olmak üzere belirli risklerle karşı karşıya kalmış durumdadırlar.^{9,10} Erkek çocuklar askeri kullanım gleri ve ataerkil toplum yapısı gereği g simgesi olarak görülürken kız çocukları bu değeri görmemektedir.^{11,12} Bununla beraber Afganistan'da erkek çocuklar ulusal güvenlik güçlerince çocuk asker olarak kullanılmaktadır.⁹ En zor koşullarda askeri eğitim gören çocuklar silah üretimi, canlı bomba ve patlayıcıların taşınmasında aktif olarak çalışmaktadır. Binlerce erkek çocuk silahlı gruplarda tanık, mağdur ya da zorla katılımcı olarak rol almaktadır.^{10,12}

Ülkede eğitim alanında da kız ve erkek çocukları arasında eğitsizlik vardır. Afganistan'da kız ve erkek çocukları arasında ayırım Taliban rgtnn yönetime geçmesinden sonra ortaya çıkmıştır.^{12,13} Afganistan'da eğitim-ğretim sistemi genel eğitim ve dini eğitim olarak ikiye ayrılmıştır. Dini eğitimin ağırlıklı olarak verildiği medreselere genel olarak lise ve ortaokul çağındaki kız çocukları gitmektedir.¹⁰ Erkek çocuklar ise medreselerde ayrı bölümlerde ve farklı saatlerde eğitimlerine devam etmektedirler.¹² Erkek çocuklar genel eğitimlerine ortaokul ve lisede devam edebilerken kız çocuklarına bu konuda izin verilmemektedir.^{9,10} İş yaşamından ve sosyal hayattan tamamen kopuk olarak sadece dini konular üzerine verilen eğitim kız çocuklarının toplumdan ne kadar soyutlandığıнын bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³

Afganistan'da çocuk yaşta evlilikler başka ve önemli bir şiddet türü olarak karşımıza çıkmaktadır. lke çapında her üç kızdan en az biri 18 yaşında evlendirilmektedir. 2018'de yapılan bir araştırmaya göre ise hanelerin %42'sinde en az bir çocuk yaşta evlilik vakası bildirmiştir.¹⁰ Çocuk yaşta evlilikler çok erken evlilik (<15 yaş), erken evlilik (15-17 yaş) ve yetişkin evlilik (≥18 yaş) olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır.¹³ Erken yaşta evliliklerin sağlık açısından önemli sonuçları olmaktadır. Mevcut yaş, ikamet yeri ve sosyoekonomik duruma göre 15 yaşından önce evlenen kadınlar arasında cinsel şiddet olasılığı yetişkin yaşta evlenen kadınlara oranla daha yüksek olarak tespit edilmiştir.¹³ özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde kız çocuklarında çeşitli olumsuz sağlık sonuçlarıyla ilişkili önemli bir sosyal sorun olan çocuk yaşta evlilikler insan hakları ihlali, çocuk hakları ihlali ve ciddi bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir.¹⁴ Bu durumların yanı sıra Afganistan'da çocuklar ülkelerinde devam eden silahlı çatışmalar sebebiyle zorunlu göç kapsamında sığınmacı olarak başka ülkelere göç etmektedir.¹⁵ Bu olumsuz deneyimleri ortadan kaldırmak adına son yıllarda dünya çapında önemli çalışmalar sürdürülmesine karşın, sorunlar kesin olarak çözüme ulaşamamıştır.^{2,3} Böyle bir ortamda büyümek zorunda kalan çocuklar hem bu sosyolojik yapıdan hem de çatışmalardan dolayı çocukluklarını yaşayamamaktadırlar.¹⁴

Afganistan'da ocuk Hakları Var Mı? Çocukların Hakları Ne Kadar Korunuyor?

Dünya'da Birleşmiş Milletler tarafından UNICEF ve ocuk Hakları Komitesi, ocukların haklarını korumak, savunmak, temel gereksinimlerini sağlamak ve gerekli fırsatları oluşturmak ile görevlendirilmiştir. Bununla beraber ocuk hakları alanında faaliyet gösteren pek çok uluslararası sivil toplum rgt de bulunmaktadır.¹⁵ ocuk haklarını korumak ve geliştirmek adına uluslararası faaliyet gösteren organizasyonlara rağmen Afganistan'da çocuklar en temel haklarından dahi mahrum bırakılmaktadır. Afganistan'da çocukların tam potansiyelleriyle

yaşayabilmeleri için gerekli yardımların sağlanması ve haklarının koruma altına alınması gerekmektedir.¹⁶

Dünya liderleri 1989 tarihinde, çocuklukla ilgili uluslararası bir anlaşma olan Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Sözleşmesini kabul ederek dünya çocuklarına tarihi bir taahhütte bulunmuşlardır. Tarihte en çok onaylanan insan hakları sözleşmesi haline gelmiş ve dünyanın her yerindeki çocukların yaşamlarını dönüştürmeye yardımcı olmuştur.⁵ Afganistan Hkmeti de 1994 yılında ocuk Hakları Sözleşmesi'ni onaylamıştır.¹¹ ocuk Hakları Beyannamesi'nde belirtildiği gibi bedensel ve zihinsel olarak olgunlaşmamış olması nedeniyle çocuğun, doğumdan önce olduğu kadar doğumdan sonra da uygun yasal koruma da dahil olmak üzere özel güvencelere ve bakıma ihtiyacı olduğunu bütün dünya ülkelerinin unutmaması gerekmektedir.^{5,6} ocuk Hakları Sözleşmesi; ocuklar arasında dil, din, ırk, cinsiyet, maddi durum ve doğum yeri bakılmaksızın ayırım yapmamak, her koşulda çocuğun üstün yararını gözetmek, sağlıklı yaşam ve gelişimi sürdürmek ve çocuğun kendi görüşlerini belirtilerek katılımı üzerine temellenen 4 temel hak üzerine ervelelenmiştir.¹⁷ Bu kapsamda değerlendirildiğinde Afganistan'da kız ve erkek çocuklarına gösterilen tutumların ve sağlanan şartların eşit olmadığı açıkça görülmektedir.

Tüm dünyada son 15 yılda da özellikle kız ve erkek çocukların sağlık hizmetlerine ve eğitime erişiminin iyileştirilmesinde ilerleme kaydedilmiştir.¹⁸ Ancak Afganistan'da hala milyonlarca ocuk hayatta kalma, korunma, sağlık, öğrenme, oynama, katılım, büyüme ve gelişme hakları da dahil olmak üzere temel haklarından hl yoksun bırakılmaktadır.¹⁸ UNICEF'in Afganistan'daki çocukların durumu (2021) ve Afganistan'daki insanların durumu (2023) ile ilgili raporunda; 6-59 aylık 1,2 milyondan fazla çocuğun akut yetersiz beslenme ile mücadele ettiği, 4,2 milyon çocuğun okula gitmediği, 435 bin kadın ve çocuğun zorunlu olarak gç ettiği ve 1 milyondan fazla çocuğun temel sağlık hizmetlerine ve aşılama programlarına ulaşamadığı belirtilmiştir.^{3,11} çocukların çocukluklarını yaşamalarını engelleyen, eğitim almalarından alıkoyan ve potansiyellerini kullanımını engelleyen her türlü olumsuz koşullar altında yaşamlarını sürdürmeye çalışmaları, çocuklar açısından üstün yararı gözetmemektedir.^{18,19} şiddet, istismar, ocuk işçiliği ve ocuk askerlik gibi en büyük ocuk hakları ihlaline giren durumlar ile açlık, temel sağlık hizmetlerine ulaşımın kısıtlı olması, temiz su kaynaklarının yetersizliği ve sanitasyon sorunları çocukların sağlıklı yaşam sürmelerini ve büyüme gelişme haklarını ellerinden almaktadır.^{11,12,14}

Afganistan ekonomisinin içinde bulunduğu olumsuz koşullar ve çatışma ortamı ocuk haklarının varlığını ortadan kaldıran en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir.^{2,3,8} Hem aile hem de ülke ekonomisi çocuğun gereksinimlerini karşılamada yetersiz kalmaktadır.^{10,11}

Çocuğun korunması ve sağlıklı gelişimi için her toplum, kendi geleneklerinin ve kültürel değerlerinin önemini dikkate alarak ve özellikle de gelişmekte olan ve gelişmemiş olan her ülke, çocukların yaşam koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası iş birliğinin önemini kabul ederek, gerekli sorumlulukları yerine getirmelidir.²⁰ Çocukları ilgilendiren tüm faaliyetlerde çocuğun yüksek yararı gözetilerek kendi görüşlerini ifade edebilme ve kendi ile ilgili bütün faaliyetlere katılım hakkı sağlanmalıdır.¹⁷ Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamında çocuğa verilen bu hak aslında çocuğa olgunluğu düzeyinde bir özgürlük sağlamaktadır.¹⁵ Ancak Afganistan'daki çocukların çoğu hiçbir çocuğun görmemesi gereken sahnelere tanık olmaktadır. Çocuklar ciddi kayıplar yaşamakta ve korkularıyla mücadele etmektedirler.⁸ Kargaşa içerisindeki bu ortamda özgürlüğün sağlanmasında çocuklara söz hakkının verilmesi mümkün görünmemektedir.¹⁰ Bu kapsamda UNICEF çocuğa ruh sağlığı ve psikososyal destek hizmetleri de dahil olmak üzere çeşitli acil çocuk koruma hizmetleri ulaştırılmaya çalışmıştır. Çocuklara, bakıcılarına ve ebeveynlerine çocuk dostu alanlar ve psikososyal destek sağlamak, çatışma ve yerinden edilmeden etkilenen çocuklara acil ve hayat kurtarıcı hizmetler sunmak gibi çocuk koruma müdahalelerinde bulunmuştur.^{11,12,18}

Afgan hükümeti çocuklar için adalete daha fazla erişim sağlamak, çocukların korunmasına yönelik mevcut yasalar ve güvencelerin uyumlaştırılmasını sağlamak için kapsamlı mevzuat tasarlanmıştır.^{18,19} Afganistan parlamentosu 2019'da büyük bir adım atmış ve 16 bölüm, 108 maddeden oluşan Çocuk Haklarının Korunması Kanunu kabul etmiştir. Yasa Afganistan'daki her çocuğun temel haklarının korunmasını ve hakları ihlal edilen her çocuğa yasanın yardımı koşmasını sağlamak için zorunlu yasama ihtiyacına bir yanıt olarak oluşturulmuştur.²¹ Yasa çocukların iyi bir eğitim almasını, korunmasını, nafaka hakkının olmasını, uluslararası düzeyde desteklenmesini ve İslam'ın insan ve insan haklarının önemli bir ilkesi olmasını kapsamaktadır. Bu yasa ile hükümetin etkili bir şekilde strateji oluşturması ve devlet kurumları aracılığıyla çocuk haklarının uygulanmasının denetlenmesi sağlanmıştır.²¹ Çocuk haklarının korunmasına ilişkin olarak, yasal uyumu sağlamaktan sorumlu teknik komite oluşturulmuştur. Çocukların uzun vadede daha iyiye gitmesinin yolunu açan kanun kapsamında oluşturulan komite ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığını görmek için ülke çapındaki çocukların durumunu sürekli izlemektedir.²¹ Ancak Taliban yönetimiyle birlikte ülke içindeki kaos durumu, Çocukları Haklarının Korunması Kanunu'nun etkin bir şekilde uygulanmasına olanak sağlamamaktadır.¹⁰

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesini imzalayan Afgan hükümeti bu sözleşmeye uymakla ve çocukların haklarını korumakla yükümlüdür.^{2,17} Ancak çocukların insanlık dışı muamele gördüğü, özgürlüğünün kısıtlandığı, silahlı çatışmalara doğrudan ya da

dolaylı olarak katıldığı, yeteneklerinin ve kültürel kimliklerinin görmezden geldiği, her türlü tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden yoksun bırakıldığı bir ortamda gelişmelerini sürdürmeye zorlanması çocuk hakları ihlalinin açık bir göstergesi olarak kabul edilmelidir.^{3,14,18} Günümüzde Afganistan'da çocukluk çok zor koşullar altında yaşanmaktadır. UNICEF Afganistan'da ciddi derecede ocuk hakları ihlali olduğunu belirtmiştir.^{3,11} Dünya üzerinde her çocuğun hakkı olan sağlıklı büyüme ve gelişme hakkı, eğitim hakkı en önemlisi yaşama hakkı Afganistan'daki çocuklar için de sağlanmalıdır.^{11,12} Artan kriz karşısında dünya genelinde çocuklar ve aileler için ihtiyaç duydukları desteği sağlamak adına bütün ülkelerin üzerine düşeni yerine getirmesi gerekmektedir. Çocukların öncelikle haklarına sahip çıkılarak ve korunarak güvende tutulabileceği unutulmamalıdır.¹⁷

Sonuç ve öneriler

ocuk hakları konusunda kanunun uygulanmasındaki sayısız zorluk göz önüne alındığında Afganistan birçok engeli aşmış ve ilerleme kaydetmiştir. Ancak bu gelişmeler hala çok yetersiz kalmaktadır. Daha fazla çocuğun hayatta kalmak ve gelişmek için ihtiyaç duydukları sağlık ve beslenme desteklerini alabilmeleri için hkmetlere büyük görevler düşmektedir. Çocukların şiddet ve sömürüden korunması için daha güçlü koruma önlemlerinin alınması gerekmektedir. Zorunlu sebepler kapsamında göç etmiş olan çocuklar için uluslararası örgütlerce acil durum eylem planları geliştirilmelidir. Uygun koşullar sağlanana kadar Afgan çocuklarının aileleriyle beraber oluşturulan güvenli bir alana geçmesi sağlanabilir. ocuk haklarının ve çocukların korunması, gereksinimlerinin giderilmesi ve sağlıklı büyüme gelişmenin sürdürülmesi hem toplumsal hem uluslararası bir sorumluluktur. Dünya lkelerinin bu konuda iş birliği içinde olmaları oldukça önemlidir. Bunların yanı sıra ocuk hakları konusunda farkındalık yaratmak için Afganistan okul sistemine çocukların sahip oldukları temel hakları öğreten bir ders içeriğinin dahil etmesi önerilebilir. Çünkü Afganistan'daki çocukların pek çoğu haklarını bilmemektedirler. Çocukların haklarını öğrenmeleri, istismara uğramalarını ve zorla alıştırılmalarını önlemede önemli bir adım olacaktır. Çocuklar kendilerine yapılanların, hukuka aykırı olduğunun farkında olmaları eylemi reddetme ve itiraz etme konusunda daha donanımlı hale gelerek ilgili makamlara daha hızlı ulaşmalarını sağlayacaktır.

Finansman

Bu araştırma için, kamu, ticari veya kar amacı gütmeyen sektörlerdeki finansman kuruluşlarından belirli bir destek alınmadı.

ıkar atışması Beyanı

Yazar, çıkar atışması olmadığını beyan ederim.

Kaynaklar

1. Kılıç E, Demir SB. Türkiye'deki Afgan mülteci öğrencilerin gözünden Türkiye Cumhuriyeti milli değerleri. Değerler Eğitimi Dergisi. 2018;15(34):161-191.
2. Ndi.org [Internet]. NDI Launches Web site that Adds Transparency to Afghanistan Election Data: Innovative Tool Allows Analysis and Mapping, Inc.; c2010 [updated 2010 Mar 11; cited 2023 May 5]. Available from: https://www.ndi.org/NDI_Launches_Website_that_Adds_Transparency_to_Afghanistan_Election_Data.
3. Afghanistan Humanitarian Situation Report. 1-28 February 2023. Afghanistan: UNICEF; 2023.
4. WHO. Study protocol for the World Health Organization project to develop a Quality of Life assessment instrument (WHOQOL). Qual Life Res. 1993 Apr;2(2):153-9.
5. Ohchr.org [Internet]. Convention on the Rights of the Child, Inc.; c1990 [updated 1990 Sep 2; cited 2023 May 9]. Available from: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>.
6. Davis E, Young D, Gilson KM, Swift E, Chan J, Gibbs L, et al. A rights-based approach for service providers to measure the quality of life of children with a disability. Value Health. 2018 Dec;21(12):1419-1427. doi: 10.1016/j.jval.2018.05.009.
7. Cohen, SS, Fry-Bowers, E, Bishop-Josef S, O'Neill MK, Westphaln K. Reframing child rights to effect policy change. Nurs Outlook. 2019 Jul-Aug;67(4):450-461. doi: 10.1016/j.outlook.2019.02.012.
8. Unicef.org [Internet]. Preserving Hope in Afghanistan Protecting Children in the World's Most Lethal Conflict, Inc.; c2019 [updated 2019 Dec 21; cited 2023 Apr 11]. Available from: https://www.unicef.org/rosa/media/5186/file/UNICEF_Child_Alert_Preserving_Hope_Afghanistan.pdf, 2019.
9. Azad A. The role of general dostum in politics in Afghanistan between 1979-2014 and its effects on Turkish Society in Afghanistan and country politics. Blgesel Araştırmalar Dergisi. 2019; 3(1):149-179.
10. Blum RW, Li M, Pasha O, Rao C, Natiq K. Coming of age in the Shadow of the Taliban: Education, child marriage, and the future of Afghanistan from the perspectives of adolescents and their parents. J Adolesc Health. 2019 Mar; 64(3): 370-375. doi: 10.1016/j.jadohealth.2018.09.014.
11. Unicefturk.org [Internet]. Afganistan'daki çocukların durumu, Inc.; c2021 [updated 2021 Aug 23; cited 2023 May 24] Available from: <https://www.unicefturk.org/yazi/afganistandaki-cocuklarin-durumu>.
12. Unicef.org [Internet]. UNICEF statement on the death of children in an explosion at Madrasa Al Jihad in Aybak city, Samangan Province, Afghanistan, Inc.; c2022 [updated 2022 Nov 30; cited 2023 May 22]. Available from: <https://www.unicef.org/afghanistan/press-releases/unicef-statement-death-children-explosion-madrasa-al-jihad-aybak-city-samangan>.
13. Qamar M, Anne Harris M, Tustin JL. The association between child marriage and domestic violence in Afghanistan. J Interpers Violence. 2022 Mar;37(5-6): 2948-2961. doi: 10.1177/0886260520951310.
14. Pellenq C, Lima L, Gunn S. Education, age and gender: Critical factors in determining interventions for child brick workers in Pakistan and Afghanistan. Int J Environ Res Public Health. 2022 Jun;19(11):6797. doi: 10.3390/ijerph19116797.
15. Kurt S. Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması. Sosyal Politika Çalışma Dergisi. 2016;16(36):99-127.
16. Shafaq N. 1989'da Sovyetlerin çekilmesinden sonraki dönemde Afganistan'daki sosyolojik unsurların Afgan siyasetine etkileri [Yüksek Lisans Tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi; 2016.

17. Unicef.org [Internet]. ocuk Haklarına Dair Sözleşme, Inc.; c1989 [updated 2004 Nov 20; cited 2023 Oct 16]. Available from: https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf
18. Unicef.org [Internet]. Convention on the rights of the child; For every child, every right, Inc.; c1995 [updated 2002 Nov 18; cited 2023 May 8]. Available from: <https://www.unicef.org/afghanistan/convention-rights-child>.
19. Kassouf AL. Child labour and children's right to a better life. *Lanset Child Adolesc Health*. 2019 Dec;3(12):845-847. doi: 10.1016/S2352-4642(19)30326-8.
20. Durrant JE, Stewart-Tufescu A, Afifi TO. Recognizing the child's right to protection from physical violence: An update on progress and a call to action. *Child Abuse Negl*. 2020 Dec;110(1):104297. doi: 10.1016/j.chiabu.2019.104297.
21. Molsa.gov.af [Internet]. Child rights support law approved by the president, Inc.; c2019 [updated 2019 May 5; cited 2023 Oct 16]. Available from: <https://molsa.gov.af/en/node/492>.